

Nieumiarkowany realizm. Mieczysława A. Krąpca koncepcja metafizyki realistycznej

Dwie rocznice zbiegające się w tym roku – 100-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz 10. rocznica śmierci Mieczysława A. Krąpca OP – są dobrą okazją do wspomnienia lubelskiego filozofa oraz jego metafizycznej myśli. Krąpiec bowiem przez ponad pół wieku związany był z KUL, w szczególności z Wydziałem Filozofii. Jego zaangażowanie w organizację życia Uniwersytetu i kierowanie nim było niezwykle znaczące w dziejach KUL. Dwukrotnie pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozofii (1958-1961 oraz 1969-1970), pięciokrotnie wybierano go na stanowisko rektora (funkcję tę sprawował nieprzerwanie od 1970 do 1983). Prof. dr hab. Mieczysław Albert Krąpiec, dominikanin, jeden z najwybitniejszych współczesnych myślicieli, główny twórca Lubelskiej Szkoły Filozoficznej, zwanej także Lubelską Szkołą Filozofii Klasycznej¹.

Krąpiec kierował jako rektor Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, rozwijając jego struktury naukowe, administracyjne i bazę materialną; powołał Szkołę Kultury i Języka Polskiego przy KUL; utworzył

WOJCIECH JUSZKIEWICZ – absolwent Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, doktorant w Katedrze Metafizyki na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Główne kierunki zainteresowań: metafizyka, filozofia polityki, filozofia Josepha Owensa. Wybrane publikacje: *Spółeczna natura człowieka w ujęciu M.A. Krąpca*, w: *Spór o naturę ludzką. Zadania współczesnej metafizyki* t. 16, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – A. Gudaniec, Lublin 2014, 409-423; *Hipoteza ostatecznej decyzji. Filozoficzne ujęcie koncepcji śmierci Ladislausa Borosa*, „Zeszyty Naukowe KUL” 57 (2015) 1, 67-85; *W kierunku kultury godnej człowieka*, red. M. Szymonik – W. Juskiewicz, Kraków 2017.

¹ Na temat Lubelskiej Szkoły Filozoficznej zob. A. MARYNIARCZYK – M.A. KRĄPIEC, *Lubelska szkoła filozoficzna*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, red. A. Maryniarczyk, t. 6, Lublin 2005, 532-550; S. JANECZEK, *Lubelska Szkoła Filozofii Klasycznej*, „IDEA – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych” XVIII (2006), 143-159; K. STĘPIEŃ, *O lubelskiej szkole filozoficznej* (z M.A. Krąpcem rozmawia K. Stępień), „Człowiek w kulturze” 19 (2007), 65-71; J. CZERKAWSKI, *Lubelska Szkoła Filozoficzna na tle sytuacji filozofii w powojennej Polsce*, RF 45 (1997) z. 1, 166-190.

Zakład Duszpasterstwa i Migracji Polonijnej (1972); reaktywował sekcję Filologii romańskiej (1972), sekcje Filologii angielskiej (1982), Wydział Nauk Społecznych z sekcjami: psychologii, pedagogiki, socjologii (1982); sekcje Prawa na Wydziale Prawa Kanonicznego i Nauk Prawnych (1982). Był przewodniczącym redakcji *Encyklopedii Katolickiej*; zainicjował i był przewodniczącym Komitetu Naukowego *Powszechnej Encyklopedii Filozofii*. Przyczynił się do rozwoju i odnowienia naukowego KUL, jedynej wówczas uczelni niepaństwowej w bloku krajów komunistycznych, oraz promocji KUL w Polsce i na arenie międzynarodowej².

Dorobek badawczo-naukowy tego wybitnego filozofa obejmuje 30 rozpraw monograficznych oraz ponad 400 artykułów i studiów. Krąpiec skoncentrował się na badaniach w zakresie podstawowych dziedzin filozofii, czego efektem są jego monografie z zakresu metafizyki ogólnej, metodologii metafizyki, antropologii filozoficznej, filozofii prawa, filozofii polityki, filozofii kultury, filozofii języka, filozofii narodu, a także kultury chrześcijańskiej. Podstawową dziedziną filozofii jest w ujęciu Krąpca metafizyka (teoria bytu), od której wszystkie inne dyscypliny filozofii są pochodne lub zależne (będąc w istocie metafizykami szczegółowymi)³.

W poniższych rozważaniach podjęta zostanie próba zaprezentowania i omówienia realistycznej koncepcji metafizyki Mieczysława A. Krąpca. Wyjaśniony zostanie najpierw kontekst formowania metafizyki realistycznej Krąpca, następnie omówione zostaną główne elementy składające się na program koncepcji metafizyki, mianowicie: wyodrębnienie przedmiotu metafizyki, uwyrażnianie przedmiotu metafizyki, uzasadnianie „uniesprzeczniające” przedmiot metafizyki oraz analogia metafizyczna. Zagadnienia te są bardzo obszerne, dlatego podkreślone zostaną tylko najbardziej istotne ich aspekty.

² Więcej na temat życia oraz działalności Krąpca zob. W. CHUDY, *Krąpiec Mieczysław Albert*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. 6, 43-48; Z.J. ZDYBICKA, *Filozof wierny prawdzie o rzeczywistości*, w: *Wierność rzeczywistości. Księga Pamiątkowa z okazji jubileuszu 50-lecia pracy naukowej na KUL O. prof. Mieczysława A. Krąpca*, red. Z.J. Zdybicka – A. Maryniarczyk – P. Jaroszyński i inni, Lublin 2001, 5-16.

³ A. SZYMANIAK, *Bibliografia prac Mieczysława A. Krąpca OP oraz opracowania dotyczące jego osoby, poglądów i twórczości*, „Człowiek w kulturze” 19 (2007), 11-64; W. CHUDY, *Dziedziny badań i wykaz publikacji M.A. Krąpca*, w: *Wierność rzeczywistości*, 17-38; S. JANECZEK, *Filozofia na KUL-u. Nurty. Osoby. Idee*, Lublin 1998, 76-99.

1. Kontekst formowania metafizyki realistycznej M.A. Krąpca

Przystępując do charakterystyki metafizycznej myśli Krąpca, nie można oderwać się od sytuacji kulturowo-filozoficznej w Polsce, a także na świecie, jaka panowała w latach 50. XX wieku. W Polsce wszystkie szkoły wyższe – z wyjątkiem KUL – zostały zdominowane przez marksizm, w Europie zaś filozofia znalazła się pod wpływem scjentyzującego pozytywizmu. Rezultatem polskich wysiłków z tego okresu jest powstała Lubelska Szkoła Filozoficzna. Wprawdzie na powstanie tej szkoły złożył się wysiłek wielu osób, jednak bez sformułowania nowej koncepcji metafizyki realistycznej (ogólnej i szczegółowych) przez Krąpca szkoła ta nie mogłaby zaistnieć, rozwijać się, i przede wszystkim stanowić zwrotnego punktu w polskiej i światowej filozofii współczesnej. „W dziejach filozofii polskiej nie została wypracowana autonomiczna, zborna i zarazem całościowa filozoficzna interpretacja rzeczywistości. Dokonał tego po raz pierwszy M.A. Krąpiec w ramach «polskiej szkoły filozofii klasycznej»⁴. Odwołanie się do obiektywnie istniejącej rzeczywistości miało stanowić antidotum na zideologizowaną filozofię marksistowską oraz na ograniczenia związane z dominującym w filozofii współczesnej scjentyistycznym pozytywizmem i anty-metafizycznym nastawieniem⁵.

„W racjonalnym tworzeniu nowej wizji rzeczywistości przez M.A. Krąpca teksty arystotelesowskie stanowiły wprawdzie ważny punkt wyjścia, ale bynajmniej nie jedyny. Przy tym dawały czysto przyrodnicze wyjaśnienie tajemnicy powstawania świata. O wiele ważniejszymi były dla niego dzieła Tomasza z Akwinu, który stał się kolejnym, istotnym ogniwem w tworzeniu klasycznego realizmu⁶ – stwierdza prof. M. Markowski, wybitny polski mediewista. Krąpiec jednak nie był tylko kontynuatorem Arystotelesa czy Tomasza z Akwinu. „Przedsięwziął przeogromne zadanie, które zasadzało się na twórczym rozwijaniu kie-

⁴ A. MARYNIARCZYK, *Przełom w dziejach polskiej filozofii. Koncepcja filozofii metafizycznej Mieczysława A. Krąpca OP*, „Człowiek w kulturze” 19 (2007), 73.

⁵ TENŻE, *Koncepcja współczesnej filozofii realistycznej – metafizyki. Od Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu do Mieczysława A. Krąpca*, „Zeszyty Naukowe KUL” 52 (2009) 2, 85.

⁶ M. MARKOWSKI, *Miejsce i rola Mieczysława Krąpca w filozofii*, w: *Polski Arystoteles XX wieku. Wykłady otwarte imienia Ojca Profesora Mieczysława A. Krąpca OP*, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2010, 29.

runku filozoficznego, który zapoczątkował Arystoteles i który z nauką chrześcijańską uzgodnił Tomasz z Akwinu. [...] Nie ograniczył się tylko do skomentowania tych arcyważnych tekstów, zawierających skarby filozoficznej myśli antycznej i średniowiecznej. Odczytał je na nowo, by w ten sposób wydobyć z nich ukryte treści filozoficzne dla swojej, nowej wizji świata”⁷.

Metafizyka według Krąpca ma za zadanie wyjaśnić w sposób ostateczny zarówno byty jednostkowe, jak i ogół bytów przez wskazanie na tkwiący w nich taki czynnik konieczny, który tłumaczyłby ich istnienie oraz różnorodność. „Realnie istniejące byty (jednostkowe i konkretne) jako substancje nie są ani jednoznaczne – jak ich znaki poznawcze – ani wieloznaczne, jak to wynika z postmodernistycznych dywagacji. Realnie istniejące substancje (jako podmiotowo istniejące byty), będąc w sobie złożone z czynników istotowych oraz przypadłościowych, są analogiczne; analogiczne jest też ich poznanie i komunikowanie w naturalnym języku podmiotowo-orzecznikowym”⁸.

Krapca egzystencjalna koncepcja bytu przez wyeksponowanie czynnika istnienia oraz podstawowego złożenia bytu z istoty i istnienia pozwala wyjaśnić ostatecznie takie fakty metafizyczne, jak pluralizm bytowy, przygodność bytów, a także problem źródła istnienia. W metafizyce chodzi więc o poznanie rzeczywistości od strony ostatecznych uzasadnień, od strony pierwszych zasad bytu i myśli, a więc filozoficznie pojętej zasady tożsamości, zasady niesprzeczności oraz zasady racji dostatecznej (racji bytu). „Metafizyka zatem – definiuje Krąpiec – jest poznaniem uzyskanym przez naturalnie transcendentny rozum (czyli rozum, o ile posługuje się powszechnymi zasadami bytu i myślenia) szukający pierwszych i jedynych uniesprzeczniających czynników tego, co istnieje, a co początkowo jest nam dane w empirycznej intuicji świata materialnego”⁹. Definicja ta wskazuje, że metafizyka to przede wszystkim określony typ poznania, który różni się od poznania matematycznego, przyrodniczego czy teologicz-

⁷ Tamże, 35.

⁸ M.A. KRĄPIEC, *Substancja-istota-natura. Ich rozumienie i funkcja w wyjaśnianiu rzeczywistości*, w: *Substancja. Natura. Prawo naturalne. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 8, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Gondek, Lublin 2006, 19.

⁹ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, Dzieła t. VII, Lublin 1995, 42.

nego. Przedmiotem tego poznania nie jest Absolut czy rzeczywistość pozafizyczna (sfera idealnych wartości), ale to, co dane w doświadczeniu empirycznym¹⁰. „Metafizyka bytu – dopowiada Krąpiec – to racjonalne, uzasadnione, intelektualnie sensowne sprawdzalne poznawanie istniejącej rzeczywistości bytów konkretnych – poznawanie aż do granic afirmacji Bytu absolutnego, który jest istnieniem sam przez się, będąc zarazem pierwszym źródłem istnienia całej rzeczywistości – istot duchowych i materialnych. Taki świat realnie istniejących bytów analogicznych jest poznawalny analogicznie w różnych formach analogicznego poznania”¹¹.

2. Wyodrębnienie przedmiotu metafizyki

Krąpiec podkreśla, że bytem realnym jest każdy konkret (Adam jest bytem, Ewa jest bytem, moja myśl jest bytem). Ale nie chodzi o to, aby w metafizyce zajmowano się Adamem jako Adamem, czy moją myślą jako myślą. „Jeśli bowiem – wyjaśnia Krąpiec – zajmujemy się tymi bytami, to o tyle, o ile one są czymś rzeczywistym. W metafizyce chodzi o to, «co to jest rzeczywistość» i «dzięki czemu», «dlaczego» rzeczywistość jest właśnie rzeczywistością, a nie tylko snem, marzeniem, możliwością. [...] Tu właśnie rodzi się zasadnicze pytanie metafizyczne: dzięki czemu Adam (Ewa, pies, drzewo i moja myśl) jest bytem rzeczywistym? Odpowiedź niemal spontaniczna i dla każdego zrozumiała jest jedynie ta: dlatego, że istnieje. Jeśli bowiem przestanie istnieć, to tym samym przestanie być bytem rzeczywistym. [...] Rzeczywistym bytem jest coś, co zarazem jest treścią i zarazem treścią taką, która aktualnie istnieje. Zatem być bytem jako bytem to znaczy być bytem jako istniejącym, gdyż tylko realne istnienie powoduje rzeczywistość-realność każdego bytu”¹². Wyodrębnienia realnego przedmiotu zdaniem Krąpca można dokonać w formie ukazania intelektualnego

¹⁰ A. MARYNIARCZYK, *Dlaczego filozofia realistyczna? (Od Arystotelesa do Krąpca i z powrotem)*, w: *Spór o rozumienie filozofii. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 11, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień, Lublin 2009, 46-47.

¹¹ M.A. KRĄPIEC, *Specyfika realistycznej metafizyki*, w: *Metafizyka w filozofii. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 6, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień, Lublin 2004, 22.

¹² TENŻE, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, w: *Wprowadzenie do filozofii*, red. M.A. Krąpiec – S. Kamiński – Z.J. Zdybicka – A. Maryniarczyk – P. Jaroszyński, Lublin 2003, 105.

procesu tzw. separacji¹³, w której zostaje wyodrębniony byt jako byt, a przez to ukazany proces determinowania przedmiotu metafizyki.

Zdaniem Krąpca metafizyka wyrasta z poznania zdroworozsądkowego¹⁴ i posługuje się językiem naturalnym. Język naturalny, wyrażający się w systemie zdań o strukturze podmiotowo-orzecznikowej, jest związany z rzeczywistością świata materialnego, w którym człowiek jest zanurzony i nieustannie go dostosowuje do swoich potrzeb¹⁵. Zaletą poznania zdroworozsądkowego jest jego bezzałożeniowość, która wyraża się poprzez niezaangażowany od strony podmiotu akt poznawczy.

¹³ Krąpiec, przyjmując separację jako metodę formowania przedmiotu metafizyki, powołuje się na sugestię Tomasza z Akwinu, bowiem – jak zauważa A. Maryniarczyk, uczeń i następca Krąpca na Katedrze metafizyki – „metoda separacji jako taka nie została *expressis verbis* sformułowana przez Tomasza. Będzie to zasługą współczesnych kontynuatorów dziedzictwa realistycznej metafizyki (E. Gilson, E. Geiger, a przede wszystkim M.A. Krąpiec). Bazowe teksty, do których odwołujemy się przy wskazywaniu podstaw poznania sądowego oraz separacji metafizycznej, to 3. artykuł 5. kwestii Tomaszowego *Komentarza* do Boecjusza traktatu *De Trinitate* oraz 3. artykuł 1. kwestii *De veritate*. W tekstach tych spotykamy się z wyróżnieniem przez Tomasza poznania sądowego, które nie jest tożsame z poznaniem definicyjnym, czyli tzw. sądzeniem orzecznikowym. To pierwsze jest bazowe dla poznania realistycznego i stanowi podstawę późniejszego sformułowania separacji metafizycznej”, A. MARYNIARCZYK, *Spór o metodę poznania realistycznego. Abstrakcja czy separacja?*, w: *Poznanie bytu czy ustalanie sensów? Zadania współczesnej metafizyki*, red. A. Maryniarczyk – M.J. Gondek, Lublin 1999, 73. Krąpiec nie poświęca problemowi separacji osobnego opracowania, czyni to przy omawianiu całej koncepcji metafizyki. Zagadnienie separacji metafizycznej Krąpiec szerzej omawia w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 86-98; *Z teorii i metodologii metafizyki*, *Dzieła*, t. IV, Lublin 1994, 58-65; *Teoria analogii bytu*, *Dzieła*, t. I, Lublin 1993, 133-145; zob. także A. MARYNIARCZYK, *Metoda metafizyki realistycznej*, Lublin 2005; TENŻE, *Podstawy rozumienia i interpretacji separacji metafizycznej*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 24 (1988) z. 2, 139-160; TENŻE, *Proces wyodrębnienia przedmiotu metafizyki – separacja*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 26 (1990) z. 2, 55-87.

¹⁴ A. Maryniarczyk (*Dlaczego filozofia realistyczna?*, 47) wyjaśnia w tej kwestii, że poznanie spontaniczne, czyli zdroworozsądkowe należy odróżniać od poznania naiwnego. „«Poznanie spontaniczne» i «zdroworozsądkowe», to nazwy sprawności władzy poznawczej, która stwierdza i rozpoznaje swój właściwy przedmiot i dzięki temu zaczyna się aktualizować życie poznawcze człowieka”. P. Gondek (*Projekt autonomicznej filozofii realistycznej. Mieczysława A. Krąpca i Stanisława Kamińskiego teoria bytu*, Lublin 2015, 142) zauważa, że termin „poznanie zdroworozsądkowe” jest w pracach Krąpca różnie rozumiany. „Zasadniczo termin ten jest używany zamiennie z terminem «poznanie przednaukowe» [...]. Odwołanie się w określeniu tego poznania do funkcji intelektu, występującej w postaci uzdolnienia do ujęcia rzeczywistości w jej ontycznych podstawach, nie rozwiązuje jeszcze trudności w rozumieniu tego aktu”.

¹⁵ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 86.

Poznanie zdroworozsądkowe jest przedrefleksyjnym nakierowaniem podmiotu poznającego na rzecz, a rzecz stanowi rację zachodzenia procesu poznania. Podmiot poznający jest bierny, uwarunkowany ontyczną strukturą poznawanej rzeczy. To, co stanowi sedno pierwotnego aktu poznania, nie dotyczy porządku treściowego, odczytana treść może być w tym poznaniu niezupełnie rozpoznana. Dlatego stwierdzenie, że „coś jest”, stanowiące pierwotne ujęcie rzeczy, przybiera poznawczą postać aktu sądenia¹⁶. Taki akt poznawczy został określony mianem sądu egzystencjalnego¹⁷ – charakteryzującego się tym, że bezpośrednio ujmuje istnienie czegoś.

W procesie separacyjnego wyodrębnienia przedmiotu metafizyki pierwszym etapem jest egzystencjalna baza poznawcza, którą stanowią sądy egzystencjalne. Krąpiec wyjaśnia, że poznawcze stwierdzenie istnienia jakiegoś bytu, które dokonujące się w sądzie egzystencjalnym wyrażamy w zdaniu: A istnieje, „przez A rozumiejąc jakkolwiek konkret: jednostkowy byt, na który możemy niekiedy nawet wskazać palcem, jako na «to oto» obecne przed nami. Przez «istnieje» afirmujemy, stwierdzamy, że «to oto A» jest realne, jest faktyczne, nie jest konstruktem poznawczym, jest stwierdzone jako rzeczywistość”¹⁸. W sądach egzystencjalnych zatem stwierdzamy (afirmujemy) fakt istnienia rzeczywistości¹⁹.

Sąd egzystencjalny stanowi poznawcze wyakcentowanie strony egzystencjalnej „tego, co jest”, nie może więc być zawężany do porządku treściowego. Tymczasem w procesie formowania wiedzy o świecie podstawowe są sądy orzecznikowe, które treściowo ubogacają wiedzę

¹⁶ P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 143-149. Więcej na temat sądów zob. M.A. KRĄPIEC, *Realizm ludzkiego poznania*, Dzieła, t. II, Lublin 1995, 547-568; TENŻE, *Poznawać czy myśleć*, Dzieła, t. VIII, Lublin 2000, 257-274; TENŻE, *Język i świat realny*, Dzieła, t. XIII, Lublin 1995, 67-99.

¹⁷ M.A. KRĄPIEC, *Byt i istota*, Dzieła, t. XI, Lublin 2001, 73-74: „Sąd egzystencjalny – jako punkt wyjścia w filozofii – dotyczy stwierdzenia istnienia przedmiotów realnych, danych nam w empirii zmysłowej. Ale dotyczy także wewnętrznego doświadczenia własnej egzystencji, własnego «ja», które doświadczam nieustannie w trakcie spełnienia wszystkich «moich» aktów życiowych, kiedy nieustannie wiem, że «jestem», że «istnieję», ale nie wiem dokładnie, kim jestem i jaka jest moja natura”.

¹⁸ TENŻE, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 86-87.

¹⁹ TENŻE, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 107-108: „Stwierdzamy więc afirmujemy fakt istnienia bytu; np. Adam istnieje, Ewa istnieje, ten oto pies istnieje. Wypowiadamy więc sądy egzystencjalne, przez które stwierdzamy (afirmujemy) istnienie świata w postaci istniejących konkretów: Adama, Ewy, psa, rośliny”.

oraz pozwalają wyrazić ją w postaci ogólnej. Stanowią bazę dla wartościowego poznania naukowego. Sądy egzystencjalne nie posiadają takiej możliwości, ponieważ dotyczą konkretnych rzeczy w aspekcie nietreściowym, a samo stwierdzenie istnienia nie daje się spojyciować i wyrazić w postaci ogólnego orzecznika²⁰.

Po stwierdzeniu istnienia świata w sądach egzystencjalnych wyodrębniamy poznawczo to, co decyduje o jego realnym bytowaniu. Krąpiec wyjaśnia, że chodzi „o takie ujęcie poznawcze świata, za pomocą którego można by orzekać o każdym realnym bycie i o każdym realnym bytowym elemencie”²¹. Sądy egzystencjalne tworzą bazę w postaci poznawczego nagromadzenia różnych bytów. Samo jednak stwierdzenie istnienia takich bytów jeszcze nie tworzy przedmiotu metafizyki – bytu jako bytu²².

Egzystencjalna baza poznawcza pozwala na przejście do drugiego etapu w wyodrębnianiu przedmiotu realistycznej metafizyki, którym jest analizowanie – dokonujące się poprzez sądy orzecznikowe negatywne (S nie jest P) – zawartości poznawczej dostarczonej z ujęcia rzeczywistości w sądach egzystencjalnych. Krąpiec tłumaczy, że „przyporównujemy do siebie afirmowane w sądach «istnienie» i konkretną treść tego oto Jana, dębu itd., dostrzegamy, że nie można uznać stwierdzonego istnienia za realnie tożsame z konkretną treścią. Negujemy zatem, czyli separujemy poznawczo to, czego w rzeczywistości nie można utożsamiać; «istnieje» sądu egzystencjalnego to nie to samo co «ten oto Jan», «ten oto dąb». Gdyby bowiem «istnieje» sądu egzystencjalnego było tym samym co «ten oto Jan», «ten oto dąb», to poza Janem nie byłoby faktu istnienia, albowiem utożsamiając się z Janem wyczerpałoby się ono w Janie”²³. Stwierdzamy, że istnienie (stwierdzone w sądzie egzy-

²⁰ P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 154. „Sąd egzystencjalny («A istnieje») różni się od sądów powszechnie uznawanych, orzecznikowych, zarówno strukturą, jak i przedmiotem afirmacji. Sąd orzecznikowy bowiem – («S jest P», np. «człowiek jest śmiertelny») – posiada orzecznik P połączony łącznikiem zdaniowym «jest» z podmiotem S. Orzeczniki w sądzie są elementem wiedzytwórczym. Wskazując bowiem na jakiś podmiot S poznają go bliżej przez różnorodne orzeczniki, które mu przypisują i z nim wiążą za pomocą łącznika zdaniowego «jest». Twierdzą np., że ten oto podmiot: Jan jest człowiekiem; jest Polakiem; jest muzykiem; jest żonaty itp. Wiedza o podmiocie wzrasta wskutek orzekania o nim rozmaitych orzeczników. Sąd egzystencjalny natomiast nie posiada orzecznika”. Por. M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 87; TENŻE, *Z teorii i metodologii metafizyki*, 114-133.

²¹ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 90.

²² TENŻE, *Teoria analogii bytu*, 141.

²³ TENŻE, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 91.

stencjalnym) nie jest tym samym, co konkretna treść tego istnienia, gdyż istnieją różne byty wchodzące w skład świata, i to byty najrozmaitszych porządków. Istnienie nie jest treścią żadnego bytu²⁴.

Na trzecim etapie separacji musimy przejść od kategoryalnych ujęć istoty i istnienia do ujęć transcendentálnych, a więc do ujęcia takich elementów w konkretnym Janie, które nie tylko stanowią o istnieniu tego oto konkretnego Jana, ale które stanowią o jego istnieniu w ogóle jako bytu, czyli kogoś realnego²⁵. Stwierdzamy, że bytem jest wszystko to, co jest konkretną treścią, która w sposób proporcjonalny dla siebie istnieje i dzięki swojemu istnieniu znajduje się w porządku realnie bytowym. Przez swoje istnienie jest rzeczywistością. Zatem być bytem rzeczywistym, czyli być bytem jako bytem to znaczy „być jakąkolwiek konkretną w sobie zdeterminowaną – treścią (istotą konkretną) jako istniejącą. Zarówno treść bytu jest istotnie przyporządkowana do istnienia, jak i istnienie jest aktem urzeczywistniającym treść (istotę). W realnym bycie nie występuje nigdy tylko jedna strona bytu: esencjalna lub egzystencjalna, lecz zawsze obie strony tworzące konkretną rzeczywistość”²⁶.

²⁴ Krąpiec wyjaśnia, że aby być, czyli być czymś realnym, „nie jest konieczne być takim oto bytem, bo jeszcze istnieją inne byty. Aby być bytem, to nawet nie trzeba być bytem jakiegoś gatunku, np. być bytem materialnym, bo jeszcze istnieją byty niematerialne. Aby być bytem nie trzeba być bytem samoistnym, bo istnieją byty (i stwierdzamy je) niesamoistne. Aby być bytem, nie trzeba zatem być z konieczności zrośniętym z jakąś formą bytowania, bo dostrzegamy najrozmaitsze i nieskończone (nieprzeliczalne) formy bytowania. Czyli istnieją byty jako: takie oto formy bytowania. Nam zaś nie chodziło o byt jako o taki oto przejaw, ale byt jako byt. Byt jako byt nie jest zatem połączony koniecznie z jakąś formą konkretną w tym lub owym porządku. A jeśli byt jako byt nie łączy się z jakąś konkretną i szczegółową formą z konieczności, bo są inne realne, bytowe formy, to także, byt jako byt nie posiada jednego tylko sposobu istnienia. Istnienia poszczególnych bytów bowiem są współmierne do ich formy. Jeśli w każdym wypadku bytowym forma konkretna bytu jest inna, to inne jest także współmierne jej istnienie. Niemniej jednak, te dwa zauważone elementy w każdym bycie występują: jakieś istnienie, stwierdzone, czy też stwierdzalne przez sądy egzystencjalne, i konkretne formy współmierne do stwierdzonego istnienia. [...] Być bytem jako bytem znaczy być jakąś konkretną, w sobie zdeterminowaną formą związaną ze współmiernym jej istnieniem. Zarówno forma jest przyporządkowana do istnienia, jak i vice versa. Jeden element bez drugiego nie występuje nigdy w realnym bycie”, TENŻE, *Z teorii i metodologii metafizyki*, 63-64.

²⁵ A. MARYNIARCZYK, *Realistyczna interpretacja rzeczywistości. Zeszyty z metafizyki 3*, Lublin 2005, 132.

²⁶ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 92: „Zatem «byt jako byt» (jako istniejący), zwany w tradycji filozofii klasycznej transcendentálnym i analogicznym pojęciem bytu, oznacza każdy konkretny przypadek realnego bytowania i zarazem

W ramach separacji metafizycznej dochodzimy do uformowania rozumienia bytu jako bytu, a więc do utworzenia właściwego przedmiotu metafizyki, poprzez różnicowanie treści (istoty) i istnienia w jednym bycie, po to, by na tle bytowego pluralizmu można było ująć to, co jest „wspólne” całej bytowej rzeczywistości²⁷. Nie można oderwać i oddzielić treści od istnienia i istnienia od treści czy też relacji istnienia od treści w realnym bycie. „W «pojęciu» wszechogarniającym, czyli transcendentnym, bytu jako bytu akcentujemy nie «dzielenie», lecz przyporządkowanie i związanie (zwane relatywną tożsamością bytu!) każdej treści ze współmiernym sobie aktualnym istnieniem. Tak więc utworzone pojęcie bytu jako bytu «zawiera» w sobie w sposób aktualny, ale niewyraźny wszystkie bytowe wypadki, gdyż każdy byt jest treścią konkretną w sobie, zdeterminowaną, konkretnie istniejącą”²⁸.

3. Uwyrażnianie przedmiotu metafizyki

Byt wyodrębniony w procesie separacji jawi się jeszcze jako niewyraźny, a niewyraźność ta wynika z samej jego struktury – nie wiemy bowiem, jaka jest dokładnie konkretna treść poszczególnego bytu, który zawiera się w ogólnym, proporcjonalnym ujęciu poznawczym. Dlatego ważne miejsce według Krąpca zajmuje tzw. uwyrażnianie bytu²⁹, które

wszystkie razem przypadki bytowania, o ile owe «wszystkie razem» są zbiorem poszczególnych «dwoiście» bytujących wypadków bytowania. Analogiczne i transcendentne pojęcie bytu chociaż zostało skonstruowane w procesie separacji, to jednak w swej strukturze, będąc poznawczym ujęciem istot konkretnych w przyporządkowanych do współmiernych im istnień, może być orzekane o wszystkich bytach aktualnie (nie tylko potencjalnie, jak to jest w przypadku pojęć uniwersalnych) w sposób «ciemny» i «niewyróżniony», gdyż w pojęciu tym są znakowane aktualnie wszystkie urzeczywistnienia bytowe”.

²⁷ A. MARYNIARCZYK, *Spór o metodę poznania realistycznego. Abstrakcja czy separacja?*, 81.

²⁸ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 93.

²⁹ Choć Krąpiec, opisując ten proces, używa w tytule drugiego rozdziału swojej *Metafizyki* sformułowania „uwyrażnienie pojęcia bytu jako bytu”, to – jak słusznie zauważa P. Gondek (*Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 162-165) – użyty termin „pojęcie” nie do końca zachowuje kompatybilność z głoszonymi w tracie rozważań tezami. Krąpiec, używając w tym kontekście terminu „pojęcie bytu”, często do słowa „pojęcie” dodaje cudzysłów. Bez wątplenia mamy tu do czynienia z procesem poznania samego bytu, odnoszącym się do sposobów istnienia tego bytu. Poznanie pojęciowe bowiem okazuje się nieadekwatne w relacji do odkrytego przedmiotu, a zatem niewystarczające do wyrażania różnych sposobów istnienia samej rzeczywistości.

dokonyje się poprzez wyodrębnienie transcendentálnych wlásciwoŝci oraz pierwszych zasad bytu³⁰.

Transcendentálne uwyraźnianie bytu dokonuje się ze wzgłędu na powszechne sposoby jego istnienia, polega na uwyraźnianiu kolejnych wlásciwoŝci występujących w kaźdym bytowym przypadku, danym załázkowo w sádach egzystencjalnych. Poniewaź wlásciwoŝci te przynaléżá nieodłácznie do kaźdego bytu, można je nazwać powszechnymi sposobami bytowania. Przez nie przejawia swojá bytowoŝć wszystko, czemu przysługuje miano bytu, stáod odkrycie tych wlásciwoŝci polega na dostrzeżeniu w konkretnym bycie tego, co jest powszechne dla wszystkich bytów³¹. Poszczególne transcendentalia uwyraźniane sá na podstawie metody separacji, dlatego stanowiá nie tyle pojęcie, co sády (egzystencjalne), uwyraźniające róźne aspekty istnienia³². Specyfiká wyrażeń transcendentálnych jest to, że ich zakres orzekania nie zmienia się, choć zmienia się treŝć, na którá wskazują, i z tej racji wszystkie sá

³⁰ A. MARYNIARCZYK, *Transcendentalia metafizyczne pierwsze zasady fundamentem racjonalnego poznania ŝwiata*, w: *Analogia w filozofii. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 7, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Skrzydlewski, Lublin 2005, 50: „Koncepcja transcendentaliów i pierwszych metafizycznych zasad bytowania i poznania jest propozycjá skłaniającá do ponownego przemyślenia specyfiki poznania filozoficznego. Zagadnienia te nie sá popularne we współczesnej myŝli filozoficznej, co wynika z odcięcia się wielu nurtów filozoficznych od dziedzictwa filozofii starożytnej i ŝredniowiecznej, a tak¿e porzucenia maksymalistycznego programu filozofii klasycznej, charakteryzującego się tym, że filozofię pojmuje się jako naukę autonomiczną, posiadającá wlasny przedmiot, metodę i cel”.

³¹ M.A. KRÁPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 100-103; T. DUMA, *Transcendentalia i pierwsze zasady*, w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, cz. II, red. S. Janeczek – A. Staroŝcic, Lublin 2017, 179-180.

³² A. MARYNIARCZYK, *Transcendentalia a poznanie metafizyczne*, w: ŐW. TOMASZ Z AKWINU, *quaestiones disputatae De veritate. Dysputy problemowe. O prawdzie. Przekłád – studia – komentarz*, tłum. A. Białek, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2001, 175: „«Schemat» wyodrębniania transcendentaliów jest niczym innym, jak najogólniej ujętym modelem separacji metafizycznej. Tylko bowiem separacja [...] gwarantuje zachowanie egzystencjalnego charakteru poznania metafizycznego. Stáod rezultaty separacji (transcendentálna i wraźenia metafizyczne) w strukturze swej muszá przenieŝć i wyrazić egzystencjalny charakter poznania bytu (dlatego sá formułowane w postaci wyrażeń sádowych)”. W procesie wyodrębniania transcendentaliów możemy wyróźnić trzy podstawowe etapy: I etap: Werbalizacja w sádach egzystencjalnych doŝwiadczenia istniejącej rzeczywistoŝci. II etap: Analiza „wyróźniająca” nowe aspekty doŝwiadczenia bytu, w celu dostrzeżenia nowych koniecznościowych i powszechnych aspektów bytowania. III etap: Ujęcie i wyrażenie w języku powszechnego i zarazem „granicznego” aspektu bytowania konkretnego. Por. tam¿e, 175-177.

zamiennie z bytem. Wyodrębnione transcendentalia dodają zawsze coś nowego do rozumienia bytu, wskutek tego następuje jego uwyrażnienie. Każde nowe transcendentale dodaje coś do rozumienia bytu w tym sensie, że ukazuje nowy aspekt jego bytowania, który nie został wyrażony przez słowo „byt”³³.

Krąpiec za Tomaszem z Akwinu zwraca uwagę, że transcendentalia są rezultatem uwyrażniania bytu na dwa sposoby: w nim samym oraz w relacji do czegoś innego, później określane jako absolutne i relacyjne³⁴. Ujmowanie bytu w sobie może dokonywać się na sposób pozytywny (rzecz-*res*) i na sposób negatywny (jedno-*unum*). Ujmowanie bytu w przyporządkowaniu do czegoś innego dokonuje się poprzez uchwycenie relacji bytu do innego bytu (odrębność-*aliquid*), do aktu poznania intelektualnego (prawda-*verum*), do aktów woli (dobro-*bonum*), do aktów intelektu i woli ujętych łącznie (piękno-*pulchrum*). Krąpiec stwierdza zatem, że „rzeczywistość – a więc byt jako byt (jako istniejący) – może być rozumiana pełniej w aspekcie dopełniających określeń tego samego istniejącego bytu, czyli w aspekcie ukazanych transcendentaliów, czyli właściwości zamiennych z samym bytem; są nimi: rzecz, jedno, odrębne-coś, prawda, dobro i piękno. One to wraz z bytem tworzą naczelną grupę-zespół siedmiu transcendentaliów”³⁵.

Można dostrzec, że tego rodzaju właściwości odkrywane we wszystkich bytach wskazują na określone zasady rządzące bytowaniem rzeczy. Dlatego obok transcendentaliów wyróżniamy także pierwsze zasady jako podstawowe narzędzia poznawcze bytu. Zasady te, podobnie jak transcendentalia, wyodrębniamy w procesie uwyrażniania bytu. Uwyrażnianie bytu więc poprzez akcentowanie transcendentálnych sposobów istnienia znajduje swoją kontynuację w ramach odczytywania pierwszych zasad, które jawią się jako wyraz racjonalnego sposobu istnienia bytu, z którym człowiek styka się na gruncie poznawczego od-

³³ A. MARYNIARCZYK, *Racjonalność i celowość świata osób i rzeczy. Zeszyty z metafizyki* 4, Lublin 2007, 27-30.

³⁴ S. THOMAE AQUINATIS, *Quaestiones disputatae De veritate*, q. 1, a. 1, resp., w: ŚW. TOMASZ Z AKWINU, *Quaestiones disputatae De veritate. Dysputy problemowe. O prawdzie: „Alio modo ita quo modus expressus sit modus generaliter consequens omne ens; et hic modus dupliciter accipi potest: uno modo secundum quod consequitur omne ens in se; alio modo secundum quod consequitur unumquodque ens in ordine ad aliud”*. Więcej na ten temat zob. M. PODOBIELSKI, *Teoria transcendentaliów w I kwestii De veritate św. Tomasza z Akwinu*, w: ŚW. TOMASZ Z AKWINU, *Quaestiones disputatae De veritate. Dysputy problemowe. O prawdzie*, 227-242.

³⁵ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 110.

niesienia się do rzeczywistości³⁶. Spróbujmy zatem za Krąpiecem pokrótce odczytać specyfikę pierwszych zasad zawartych w wyodrębnionych transcendentálnych właściwościach bytu³⁷.

Transcendentale rzecz-*res* w ramach uwyrażniania bytu ujawnia zasadę tożsamości, która jest wyrażana w sformułowaniu: „byt jest bytem”. Krąpiec podkreśla, że dla uniknięcia niebezpieczeństwa tautologicznego myślenia, najbardziej funkcjonalne poznawczo wydaje się sformułowanie: „każdy byt jest tym, czym jest”, które suponuje egzystencjalne sformułowanie: „jest bytem to, co istnieje.

Wraz z transcendentale jedno-*unum* wyodrębniana jest zasada niesprzeczności, która stwierdza, że „byt nie jest niebytem”. Wyklucza fakt, aby „jedno i to samo czemuś jednemu i pod tym samym względem zarazem przysługiwało i nie przysługiwało”³⁸. Niepodzielenie dotyczy nie tylko porządku istotowego czy formalnego, ale także egzystencjalnego – byt

³⁶ A. MARYNIARCZYK, *Pierwsze zasady wyrazem porządku racjonalnego. Interpretacja metafizycznych pierwszych zasad*, w: ŚW. TOMASZ Z AKWINU, *Quaestiones disputatae De veritate. Dysputy problemowe. O prawdzie*, 213-214.

³⁷ Dokładną analizę pierwszych zasad Krąpiec przedstawia przy omawianiu transcendentaliów, głównie w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 107-178; *Realizm ludzkiego poznania*, 107-190; *Metafizyczne rozumienie rzeczywistości*, „Zeszyty Naukowe KUL” 29 (1986) 1, 3-14; *Transcendentalia i uniwersalia*, „Roczniki Filozoficzne” 7(1959) z. 1, 5-37; *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 110-148. Zob. również A. MARYNIARCZYK, *System metafizyki. Analiza przedmiotowo-zbornego poznania*, Lublin 1991, 97-198; P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 180-185; T. DUMA, *Transcendentalia i pierwsze zasady*, 190-193; A. MARYNIARCZYK, *Racjonalność i celowość świata osób i rzeczy. Zeszyty z metafizyki* 4, 21-129; M.A. KRĄPIEC, *Poznawać czy myśleć*, 275-286; TENŻE, *Byt a prawda*, w: *Spór o prawdę. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 13, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Gondek, Lublin 2011, 13-23; A. MARYNIARCZYK, *Problem prawdy w filozofii realistycznej*, w: *Spór o prawdę. Zadania współczesnej metafizyki*, 235-260; M.A. KRĄPIEC, *Byt a dobro*, w: ŚW. TOMASZ Z AKWINU, *Quaestiones disputatae. De bono, de appetitu boni et de voluntate. Dysputy problemowe. O dobru, o pożądaniu dobra i o woli. Przekład – studia – komentarz*, tłum. A. Białek, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2010, 199-212; TENŻE, *Byt a dobro*, w: ŚW. TOMASZ Z AKWINU, *Quaestiones disputatae. De bono, de appetitu boni et de voluntate. Dysputy problemowe. O dobru, o pożądaniu dobra i o woli*, 199-212; TENŻE, *O dobru*, w: *Spór o dobro. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 14, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Gondek, Lublin 2012, 13-32; A. MARYNIARCZYK, *Bonum sequitur esse rei*, w: ŚW. TOMASZ Z AKWINU, *Quaestiones disputatae. De bono, de appetitu boni et de voluntate. Dysputy problemowe. O dobru, o pożądaniu dobra i o woli*, 185-198; M.A. KRĄPIEC, *Byt a piękno*, w: *Spór o piękno. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 15, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – Z. Pańpuch, Lublin 2013, 13-26; A. MARYNIARCZYK, *Piękno – zagubione transcendentale?*, w: *Spór o piękno. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 15, 63-82.

³⁸ ARYSTOTELES, *Metafizyka* 1005b 19-20, tłum. T. Żeleźnik, Lublin 1996, 167.

nie jest w sobie podzielony na byt i niebyt. Zasada niesprzeczności wynika z jedności bytu ufundowanej przez jeden, niepodzielny akt istnienia.

Z transcendentale odrębność-*aliquid* odczytujemy zasadę wyłącznego środka, która wskazuje, że „między bytem i niebytem nie istnieje nic pośredniego”. Między bytem a niebytem nie ma czegoś, co byłoby bytem i zarazem nim nie było, są tylko inne byty, z których każdy jest niepodzielny w sobie i oddzielony od drugiego bytu.

Przy uwyrażnianiu bytu jako prawdy-*verum* odkrywamy i formułujemy nową zasadę – zasadę racji bytu: „wszystko co jest, ma to, dzięki czemu jest (istnieje) i jest tym czym jest”. Wszystko zatem, co bytuje, ma swoją rację bytu, która jest poznawalna. Dzięki temu nasze poznanie jest racjonalne, bo obiektywnie „uzasadniane” na podstawie zespołu działań poznawczych rozumu w stosunku do bytu. Zasadę racji bytu można ująć negatywnie: „racją bytu jest to, bez czego dany byt nie jest tym, czym jest”. Zasada ta może być także sformułowana z uwzględnieniem racji bytu wewnętrznej i zewnętrznej: „wszystko, co jest, ma swoją rację bytu, albo w sobie samym, albo poza sobą; w sobie – w aspekcie czynników konstytutywnych, a poza sobą we wszystkich innych wypadkach”³⁹.

Uwyrażnianie bytu w ramach transcendentale dobro-*bonum* ujawnia kolejną zasadę – zasadę celowości. Zasada celowości głosi, że „wszystko, co działa, działa dla celu”. Zasada ta wskazuje na ściśle przyporządkowanie działania bytu do celu, bez którego działanie by nie zachodziło, gdyż przez nie byt realizuje swoją doskonałość, czyli osiąga cel. Działanie to jest zawsze przedmiotowe, czyli przyporządkowane do jakiegoś bytu, stąd czynnikiem determinującym wszelkie działanie jest przedmiot, który stanowi rację tego działania. Tym celem ostatecznym jest jakieś dobro. Sformułowana zasada celowości dotyczy zarówno bytów niepoznających, jak i poznających, w tym szczególnie człowieka. Celowość realizuje się odmiennie w jednych i drugich bytach, ale ta odmienność jest wspólna analogicznie – analogicznie wspólnymi są konieczne warunki działania.

Transcendentale piękno-*pulchrum* uwyrażnia istnienie bytu jako istnienie w syntezie prawdy i dobra. Określić ją można jako zasadę integralności (doskonałości) bytu, która wskazuje, że w każdym bycie zachodzi doskonalenie (aktualizacja) prowadzące do ontycznego spełnienia się (in-

³⁹ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 134. Krąpiec (*Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 134) zauważa, że „metafizyka w swym wyjaśnianiu posługuje się głównie zasadą «racji bytu», wskazując na ten jedyny konieczny, którego zaprzeczenie jest zarazem negacją samego bytu danego nam do wyjaśnienia”.

tegracji) bytu w aktach, dotyczących porządku inteligibilnego i amabilnego. Szczególny wymiar zasada ta przybiera w odniesieniu do bytu osobowego, w którym poprzez akty miłości i kontemplacji zachodzi możliwość wyodrębnienia natury czynników doskonalących byt osobowy⁴⁰. Krąpiec dopełnia więc zbiór relacyjnych transcendentaliów prawdy i dobra jeszcze i pięknem, jako tym transcendentale, które jest wyrazem więzi bytu jako bytu z osobą i istotnie osobowymi aktami życia.

Uwyrażnianie przedmiotu metafizyki doprowadza do wyodrębnienia transcendentálnych właściwości bytu, które stanowią uwyrażnienie zawartości bytu, poprzez ujęcie „równozakresowych” z bytem racji ontycznych. Na tej podstawie można w sposób proporcjonalny (analogiczny) orzekać o wszystkich bytach konkretnych łącznie, jak i o każdym oddzielnie. To pozwoliło na poznawcze uzasadnienie racjonalności rzeczywistości, które zostało wyrażone w postaci sformułowanych na bazie transcendentaliów pierwszych zasad bytu⁴¹. „Bez wartości poznawczej pierwszych zasad – konkluduje Krąpiec – całe nasze ludzkie poznanie straciłoby charakter racjonalny i byłoby zawieszona «w próżni» [...]. Tymczasem jednak sam fakt przetrwania ludzkiego życia opartego na uznaniu poznawczym pierwszych zasad, jak i rozwój nauk kierowanych zorganizowanym myśleniem-poznaniem, jest już równoważną afirmacją obowiązywalności porządku racjonalnego, którego podstawą są właśnie pierwsze zasady”⁴².

4. Uzasadnianie „uniesprzeczniające” przedmiot metafizyki

Proces uwyrażniania jednak nie kończy systemowego uzasadniania stanów rzeczowych. Dlatego według Krąpca „głębsze rozumienie ist-

⁴⁰ Krąpiec – zauważa P. Gondek (*Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 184) – nie formułuje wprost zasady integralności, ale wskazuje na jej specyfikę. Określenie tej zasady jako zasady integralności (doskonałości) pochodzi od A. Maryniarczyka, który powołuje się na Arystotelesa rozumienie doskonałości. Maryniarczyk (*Racjonalność i celowość świata osób i rzeczy*, 126) wyjaśnia: „W dotychczasowych interpretacjach transcendentale piękno nie poruszano problemu zasady integracji (doskonałości). Pominięcie jej można tłumaczyć ciągle toczącą się dyskusją o transcendentálności piękna. Jej sformułowania domaga się obrona metoda wyodrębniania transcendentaliów i metafizycznych pierwszych zasad. W sformułowaniu tej zasady można także dopatrywać się podania racji piękna bytu, a bytu osobowego w szczególności”.

⁴¹ P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 185-186.

⁴² M.A. KRĄPIEC, *Poznawać czy myśleć*, 275.

niejącego świata (rzeczywistości) może się dokonać przez dalsze zwrócenie uwagi na wewnętrzną strukturę i zanalizowanie – w świetle już odkrytych i omówionych pierwszych zasad – konkretnie istniejącego bytu, jaki jest nam dany w codziennym zmysłowo-intelektualnym doświadczeniu poznawczym. [...] Analiza składowych czynników bytu konkretnie istniejącego dostarczy ostatecznej podstawy do filozoficznych sądów o ogólnej strukturze rzeczywistości oraz o jej realnie uniesprzeczniających racjach⁴³.

Poznania struktury bytu konkretnie istniejącego Krąpiec dokonuje poprzez uniesprzeczniające wyjaśnianie stanów bytowych, jakimi są: przygodność bytów – poprzez wyróżnienie czynników istoty i istnienia; tożsamość bytów – poprzez wykazanie złożenia z substancji i przypadłości; przemienność bytów – poprzez ukazanie materii i formy; dynamizm bytów (zmiennosc) – poprzez wyróżnienie aktu i możliwości⁴⁴. Tak rozumiana struktura, według Krąpca, daje podstawy do ukazania przyczynowania, wyrażającego się w zespole przyczyn-czynników wewnętrznych i zewnętrznych. „Wszystko to pozwoli «ostatecznościowo» rozumieć realnie istniejące byty, wśród których my sami – ludzie – realnie bytujemy⁴⁵”.

P. Gondek wyjaśnia, że zasadniczym momentem uniesprzeczniającym byt jest wskazanie na czynniki bytowe, które są wyodrębniane ze względu na konkretne sposoby bytowania. „Procedura taka opiera się na odkryciu nietożsamości subontycznych elementów bytowych, które ostatecznie uzasadniają te stany. Uniesprzecznianie oznacza tu wskazanie na ostateczną (konieczną) rację bytu, której zaprzeczenie byłoby jednocześnie negacją oczywistych faktów ontycznych⁴⁶”. Posługując się takim sposobem wyjaśniania złożań bytowych, Krąpiec wskazuje na separacyjny charakter metody uniesprzeczniania⁴⁷. „Separacja, będąc

⁴³ TENŻE, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 183.

⁴⁴ Zagadnienie to Krąpiec dokładnie prezentuje w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 181-367; *Struktura bytu*, Dzieła, t. V, Lublin 2000; *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 148-203. Zob. także: A. MARYNIARCZYK, *System metafizyki*, 199-243; Tenże, *Odkrycie wewnętrznej struktury bytów. Zeszyty z metafizyki* 5, Lublin 2006; P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 186-209; Z. PAŃPUCH, *Złożenia bytowe*, w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, cz. II, 219-240.

⁴⁵ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 149.

⁴⁶ P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 195.

⁴⁷ Proces separacyjnego wyodrębnienia elementów subontycznych rysuje się następująco: I etap: W sądach egzystencjalnych afirmujemy partykularyzowane stany bytowania rzeczy (dynamiczny, przemiennościowy, tożsamościowy, przygodnościowy, uprzyczy-

główną metodą metafizycznego wyjaśniania rzeczywistości, pozwala na odkrycie elementów subontycznych w ramach realnych stanów rzeczowych, a także daje możliwość uniknięcia redukcyjnego podejścia procedury abstrakcjonistycznej w filozoficznym wyjaśnianiu złożań bytowych⁴⁸. Krąpiec podkreśla, że z separacją wiąże się analogiczne rozumienie złożań (w którym sposób istnienia złożeniowych czynników ontycznych stanowi całość poprzez relację, jaka między nimi zachodzi). To analogiczność bytu wyznacza charakter złożań, a specyfika poznania analogicznego pozwala na uniknięcie jednoznacznego sposobu ujmowania elementów złożeniowych⁴⁹.

Należy zaznaczyć za Krąpcem, że szczególnie doniosłymi dla bytu są jego złożań z istoty i istnienia, konstytuujące byt jako byt. Złożenie bowiem bytu z nietożsamyh realnie komponentów – istoty i istnienia – dotyczy każdego bytu przygodnego, zarówno w aspekcie jego podmiotowo-substancjalnego bytowania, jak i w aspekcie jego przypadłości. Wyróżnienie istoty i istnienia jest ostateczną podstawą dla wszystkich innych bytowych złożań, bowiem „gdyby nie było złożań z istoty i istnienia w bycie przygodnym, to wszelkie inne typy złożań [...] byłoby złożeniem jedynie pozornym; a właściwie takich złożań by nie było. Albowiem bez podstawowego złożań z istoty i istnienia w konkretnych przygodnych bytach nie byłoby w ogóle pluralizmu bytowego [...]”⁵⁰.

Wyróżnione składowe elementy bytu nie stanowią jednak wyczerpującego tłumaczenia wszystkich bytowych stanów. Krąpiec zauważa, że wytłumaczenie bytowego dynamizmu i samego aktu istnienia poprzez

nowany i analogiczny), np. Jan istnieje jako działający. II etap: Analiza sądów egzystencjalnych afirmujących partykularyzowane stany bytowania: a) istniejący Jan jest i działa (lecz Jan i jego działanie nie są tym samym); b) w istniejącym i rozwijającym się Janie wyróżniamy podmiot istniejący i działający, i samo działanie. III etap: Uogólnienie analiz na podstawie analogii w bytowaniu. Każda jednostkowa substancja, która istnieje i działa, ma w sobie element aktu i możności. Zatem akt i możność to czynniki wewnętrznybytowe, wyjaśniające i uniesprzeczniające dynamizm rzeczy. Por. A. MARYNIARCZYK, *Odkrycie wewnętrznej struktury bytów*, 40. Maryniarczyk (*Odkrycie wewnętrznej struktury bytów*, 41) wyjaśnia także, że „dopełnieniem metody separacji metafizycznej przy wyodrębnianiu złożań są analizy historyczne i argumenty zdroworozsądkowe. Tak więc obok metody separacji metafizycznej wyodrębnianie metafizycznych złożań będziemy przeprowadzać przez odwołanie się do historii filozofii, w dziejach której stawiano określone pytania i dawano proporcjonalne do nich odpowiedzi”.

⁴⁸ P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 195-196.

⁴⁹ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 197-199; P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 196.

⁵⁰ M.A. KRĄPIEC, *O rozumienie filozofii*, Dzieła, t. XIV, Lublin 1991, 208.

tylko wewnętrzne składowe elementy bytowe okazuje się niedostateczne. Wobec tego, „jeśli dostrzega się, że byt nie jest wszechstronnie ostatecznie wytłumaczalny poprzez elementy znajdujące się «wewnątrz» bytu, trzeba sięgnąć do elementów czy bytów «zewnątrznych» jako racji istnienia i działania bytowego”⁵¹. To zagadnienie Krąpiec nazywa przyczynowaniem bytowym. Przyczynowość jest koniecznym następstwem bytowych złożań z czynników heterogenicznych, nieredukowalnych do siebie, które tworzą jeden byt. Odkrycie uprzyczynowanego sposobu istnienia świata oraz sformułowanie poznania przyczynowego może stanowić podstawę rozumienia rzeczywistości⁵².

Wyróżnione sposoby partykularyzacji bytu stanowią podstawę dla uzasadnienia pluralizmu bytowego. Złożenia bytowe nie stanowią bowiem odrębnych czynników bytowych, ale ukazują byt w różnych porządkach relacyjnych. Elementy subontyczne przenikają wszelkie sposoby bytowania, dlatego uzasadnianie uniesprzeczniające jest nie tylko procedurą, zawężoną do konkretnych operacji poznawczych przy wyjaśnianiu pluralizmu bytowego, ale także – zauważa P. Gondek – metodą właściwą dla całego systemu metafizyki realistycznej⁵³. Zwieńczeniem tych procedur jest sformułowanie teorii analogii.

5. Analogia metafizyczna

Wszystkie sposoby bytowania rzeczy ostatecznie ujawniają relacyjną strukturę bytu. Wyodrębniona w ramach złożań bytowych relacja daje podstawy pod analogiczny sposób rozumienia rzeczywistości. Dlatego też A. Maryniarczyk wyjaśnia, że analogia w filozofii jest „bramą”, która prowadzi do realistycznego poznania świata. „Kto przez tę bramę nie wejdzie, chodzi jakby po obrzeżach filozofii, bez szansy na dotarcie do prawdziwie filozoficznego poznania. Specyfiką poznania analogicznego jest to, że ujmujemy w nim to, co wspólne dla wielu odmiennych rzeczy i to, co jednoczące dla tego, co wielorako złożone. Zachowujemy przy tym świadomość różnorodności i niepowtarzalności rzeczy”⁵⁴.

⁵¹ TENŻE, *Z teorii i metodologii metafizyki*, 278.

⁵² Więcej na ten temat zob. M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 368-400; A. MARYNIARCZYK, *System metafizyki*, 232-237; TENŻE, *O przyczynach, partycypacji i analogii. Zeszyty z metafizyki* 6, Lublin 2005, 13-70; E. MORAWIEC – P. MAZANKA, *Teoria przyczyny w filozofii klasycznej*, w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, cz. II, 241-274.

⁵³ P. GONDEK, *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej*, 206-209.

⁵⁴ A. MARYNIARCZYK, *O przyczynach, partycypacji i analogii*, 72.

Krapiec podkreśla, że analogia stanowi „klucz” filozoficznego poznania⁵⁵ i definiuje, że na terenie filozofii „analogia oznacza relacyjną jedność tego, co złożone, odpowiedni stosunek, proporcję, a także podobieństwo pomiędzy tym, co zasadniczo różne. Analogia dotyczy przede wszystkim sposobu bytowania rzeczy, a następnie sposobu poznania, orzekania oraz wnioskowania (zw. heurezą pojęć). Stąd rozróżniamy: analogię bytu, analogię poznania, analogię orzekania i analogię wnioskowania”⁵⁶. Przeciwnieństwem analogii bytowania rzeczy jest monizm (wszystko jest tym samym) lub wariabilizm (nic nie jest stałe i tożsame z sobą), oraz izolacjonizm (wszystko jest odmienne). Przeciwnieństwem analogii poznania (orzekania) jest jednoznaczność (nazwa ma tylko jeden desygnat), a także wieloznaczność (nazwa ma wiele różnych desygnatów)⁵⁷.

Podstawą analogii poznania, orzekania i wnioskowania jest analogia bytowania. A. Maryniarczyk wyjaśnia: „Rzeczy w swym istnieniu istnieją analogicznie. Znaczy to, że mimo swej wielorakiej złożoności, dzięki realnej wewnątrzbytowej relacji, stanowią analogiczną całość i mimo swej różnorodności, dzięki realnej relacji międzybytowej, stanowią analogiczną jedność”⁵⁸. Nie jest to jednak całość jednorodna – ponieważ człowiek nie istnieje jako oko czy ucho (choć są to elementy przynależące do niego), nie istnieje również jako agregat różnorodnych elementów nieprzyporządkowanych jakiejś całości – lecz jest to całość analogiczna, uzyskana dzięki relacji, która wszystkie elementy łączy ze sobą i przyporządkowuje całości będącej właśnie człowiekiem. Maryniarczyk zaznacza, że to samo dotyczy całej rzeczywistości, bowiem „nie jest ona monolitem ani też zbiorowiskiem różnorodności, lecz tworzy analogiczną jedność wyznaczoną przez relację przynależenia do tej

⁵⁵ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 203.

⁵⁶ TENŻE, *Analogia w filozofii*, w: *Analogia w filozofii. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 7, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Skrzydlewski, Lublin 2005, 447. Szczegółowe rozważania na temat analogii Krapiec przeprowadza w: *Teoria analogii bytu; Metafizyka. Zarys teorii bytu*, 403-437; *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 203-215; *O rozumienie filozofii*, 199-233; *Język i świat realny*, 157-250; *Analogia w filozofii*, 447-471; *O rehabilitację analogii bytowej*, RF 5 (1957) z. 4, 103-119; *Analogia*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. 1, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2000, 210-220; zob. także: A. MARYNIARCZYK, *O przyczynach, partycypacji i analogii*, 71-86; TENŻE, *System metafizyki*, 253-263; TENŻE, *Analogia i jej funkcje w poznaniu metafizycznym*, w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, cz. II, 147-166.

⁵⁷ M.A. KRĄPIEC, *Analogia*, 210.

⁵⁸ A. MARYNIARCZYK, *Analogia i jej funkcje w poznaniu metafizycznym*, 152-153.

rzeczywistości”⁵⁹. Możemy zatem mówić o analogii wewnątrzbytowej i międzybytowej. Obok monistycznego, dualistycznego czy pluralistycznego sposobu istnienia bytów, odkrywamy analogiczny sposób bytowania rzeczy, który jest dopełnieniem pluralistycznego sposobu bytowania.

Analogia poznania ściśle jest związana z analogią bytowania zarówno poszczególnych przedmiotów, jak i całej rzeczywistości. W metafizyce poznanie analogiczne jest odpowiedzią na analogiczny sposób istnienia bytów, które – będąc złożone i mnogie, istnieją jako całości organiczne – domagają się takiego typu poznania, który ujmie tę specyfikę bytów. Krąpiec wyjaśnia, że skupiając się na relacjach realnych, jakie dostrzegamy wewnątrz bytu pomiędzy całością i jego „częściami”, także skupiając się na konkretnych relacjach przebiegających pomiędzy różnymi bytami, jak też skupiając się na konkretnych relacjach przebiegających przez wszystkie byty, przez całe uniwersum bytowe, możemy dostrzec konkretne relacje transcendentálne, te właśnie relacje wyakcentować, ująć poznawczo w sądach-zdaniach i w ten sposób uzyskać różne typy analogicznego poznania⁶⁰. Tak rozumiane analogiczne poznanie według Krąpca jest poznaniem konkretystycznym, bowiem nie abstrahuje od niczego, ale ujmuje konkretne relacje przebiegające przez (węższy lub szerszy) krąg bytów, dając mniej lub bardziej generalne, analogiczne poznanie. Różni się ono od jednoznacznego poznania większą wiernością wobec rzeczywistości, ponieważ ujmuje konkretne relacje, o ile one wiążą ze sobą korelaty bytowe. „Jest to zatem poznanie – stwierdza Krąpiec – i konkretystyczne, i generalizujące zarazem, i nie odrywające nas od rzeczywistości, w przeciwieństwie do poznania abstrakcyjnego i jednoznacznego, które jest typem poznania bardziej ścisłego, ale zarazem mniej realnego, albowiem ujmuje niektóre tylko cechy rzeczy, pomijając (abstrahując od) wszystkie inne, które nie stanowią przedmiotu zainteresowania”⁶¹.

Krąpiec wyróżnia także analogię orzekania i wnioskowania. W pierwszym przypadku skupiamy się na tworzeniu wyrażen analogicznych, które będą występowały w funkcji orzeczników w zdaniach orzecznikowych w analogii orzekania. Krąpiec wyjaśnia: „Jeśli orzeczniki zdaniowe w orzekaniu jednoznacznym mają jedną zdeterminowaną (właśnie jednoznaczną) treść (sens), to orzeczniki analogiczne, mimo

⁵⁹ Tamże, 153.

⁶⁰ M.A. KRĄPIEC, *Analogia w filozofii*, 454.

⁶¹ TENŻE, *Analogia*, 213.

jednoznaczności treści nazwy [...] mają sens zasadniczo różny w każdym przypadku orzekania, a tylko w pewnych aspektach sens taki sam. Natomiast orzeczniki wieloznaczne [...] mają tę samą nazwę, przy całkowicie odmiennych sensach”⁶².

Z kolei analogia wnioskowania jest narzędziem do odkrywania nowych praw czy formułowania zasad. Według Krąpca „stosując we wnioskowaniu analogię domniemujemy, że w jakichś odmiennych, nieznanach dla nas stanach znajdują się relacje i korelaty podobne do tych, jakie występują w faktach już nam znanych. W historii nauki odkrycia wielu ważnych praw przyrodniczych dokonano za pomocą wnioskowania z analogii”⁶³.

Na zakończenie zauważyć należy za Maryniarczykiem, że sama analogia musi być także rozumiana analogicznie, a nie jednoznacznie, ponieważ w przypadku próby ujednoznacznienia analogii znika analogia – mamy wtedy do czynienia z izomorfią matematyczną, opartą na tożsamości proporcji, czy izonomią pojęciową, opartą na jednoznaczności nazw⁶⁴. Dlatego też wyróżnione typy analogii ukazują bogactwo poznania realistycznego. „Tak więc – sumuje Krąpiec – sama analogia jest analogiczna; jej ogólne rozumienie otwiera możliwość rozumienia pluralizmu bytowego i zarazem ukazuje konieczność istnienia takiego bytu, który jest Ostateczną Racją samej pluralistycznej rzeczywistości. Jest tą racją ostatecznie Absolut, czyli byt «uwolniony» od relacji, jakie spotykamy w bytach przygodnych”⁶⁵.

Zakończenie

Znane w historii filozofii próby zrozumienia i wyjaśnienia rzeczywistości sprowadzają się do wyodrębnienia bytu jako bytu, ustalenia jego struktury oraz wyróżnienia jego odmian realizowania się jako rzeczywistości. Rozumienie bytu jako bytu w realistycznym ujęciu Mieczysława A. Krąpca polega na wyjaśnieniu sposobu wyodrębniania – ukazania specyfiki metody metafizycznej – bytu jako bytu, jego transcendentalnego charakteru, ujaśnienia struktury analogicznej oraz samej metafizycznej analogii.

⁶² TENŻE, *Analogia w filozofii*, 460-461.

⁶³ Tamże, 463.

⁶⁴ A. MARYNIARCZYK, *Analogia i jej funkcje w poznaniu metafizycznym*, 164.

⁶⁵ M.A. KRĄPIEC, *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, 215.

Krąpiec zwracał szczególną uwagę na jedność uprawianej filozofii, którą tworzy metafizyka ogólna i metafizyki szczegółowe. Owa jedność wynika stąd, że filozofia ma jeden analogiczny przedmiot (wszystko, co istnieje), który ujęty jest ogólnie (transcendentalnie i analogicznie) i wyjaśniany w metafizyce. Dlatego metafizyka stanowi bazową dyscyplinę filozoficzną. Ujmuje właściwości przysługujące wszystkim bytom, odczytuje prawa rządzące wszystkim, co istnieje, poznaje wewnętrzną strukturę bytu oraz jego przyczyny⁶⁶.

„M.A. Krąpiec należy – obok Arystotelesa i Tomasza z Akwinu – do triady największych przedstawicieli klasycznego realizmu egzystencjalnego. To, co Arystoteles zapoczątkował i św. Tomasz uzupełnił, to M.A. Krąpiec dokończył. Jako jeden z najwybitniejszych i najbardziej twórczych umysłów filozoficznych ludzkości stworzył bowiem nowy, koherentny system filozoficzny, w którym swoim dociekliwym i wnikliwym geniuszem ogarnął całą różnorodną rzeczywistość dostępną dla ludzkiego poznania. W wyniku tego otrzymaliśmy poza arystotelizmem i tomizmem nowy system filozoficzny [...]”⁶⁷, który M. Markowski nazywa krąpcjanizmem. Program tego nowego filozoficznego kierunku przedstawić można jednym stwierdzeniem Krąpca: „Najistotniejszy jest przecież kontakt z rzeczywistością i jej tłumaczenie! Byłem zawsze nieumiarkowanym realistą...”⁶⁸.

An Immoderate Realism. Mieczysław A. Krąpiec's Conception of Realistic Metaphysics Summary

The conception of realistic metaphysics formulated by M.A. Krąpiec is a crucial point in the history of polish philosophy. The conception proposed by Krąpiec constitutes a part of the tradition originating from the Aristotelian and Thomistic philosophy and has become the basis for the program of the Lublin Philosophical School. Krąpiec's conception of realistic metaphysics is composed of following elements: identification (definition) of the subject matter of metaphysics; emphasising the

⁶⁶ A. MARYNIARCZYK, *Pierwszy polski metafizyk*, w: *Pierwszy polski metafizyk. Wykłady otwarte imienia Ojca Profesora Mieczysława A. Krąpca OP*, red. T. Duma, Lublin 2016, 57.

⁶⁷ M. MARKOWSKI, *Polski Arystoteles XX wieku*, 40

⁶⁸ M.A. KRĄPIEC, *Byłem zawsze nieumiarkowanym realistą...*, w: *Rozmowy o filozofii*, red. A. Zieliński – M. Bagiński – J. Wojtysiak, Lublin 1996, 60.

subject matter of metaphysics; substantiation that is “non-contradictory” for the subject matter of metaphysics; metaphysical analogy. The metaphysics built on such existential basis is not a definition limited to a specific area of reality but it encompasses everything that exists.

Słowa kluczowe: metafizyka, M.A. Krąpiec, Lubelska Szkoła Filozoficzna, realizm, byt, pluralizm, sąd egzystencjalny, transcendentalia, metafizyczne pierwsze zasady, struktura bytu, partykularyzacja bytu, przyczyny bytu, analogia.

Keywords: metaphysics, M.A. Krąpiec, the Lublin Philosophical School, realism, being, pluralism, existential judgment, transcendentals, metaphysical first principles, structure of being, particularization of being, causes of being, analogy.

Bibliografia

- Arystoteles, *Metafizyka*, tłum. T. Żeleźnik, Lublin 1996.
- Chudy W., *Dziedziny badań i wykaz publikacji M.A. Krąpca*, w: *Wierność rzeczywistości, Księga Pamiątkowa z okazji jubileuszu 50-lecia pracy naukowej na KUL O. prof. Mieczysława A. Krąpca*, red. Z.J. Zdybicka – A. Maryniarczyk – P. Jaroszyński i inni, Lublin 2001, 17-38.
- Chudy W., *Krąpiec Mieczysław Albert*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, red. A. Maryniarczyk, t. 6, Lublin 2005, 43-48.
- Czerkawski J., *Lubelska Szkoła Filozoficzna na tle sytuacji filozofii w powojennej Polsce*, RF 45 (1997) z. 1, 166-190.
- Duma T., *Transcendentalia i pierwsze zasady*, w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, cz. II, red. S. Janeczek – A. Starościc, Lublin 2017, 167-196.
- Gondek P., *Projekt autonomicznej filozofii realistycznej. Mieczysława A. Krąpca i Stanisława Kamińskiego teoria bytu*, Lublin 2015.
- Janeczek S., *Filozofia na KUL-u. Nurty. Osoby. Idee*, Lublin 1998.
- Janeczek S., *Lubelska Szkoła Filozofii Klasycznej*, „IDEA – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych” XVIII (2006), 143-159.
- Krąpiec M.A., *Analogia*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. 1, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2000, 210-220.
- Krąpiec M.A., *Analogia w filozofii*, w: *Analogia w filozofii. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 7, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Skrzydlewski, Lublin 2005, 447-471.
- Krąpiec M.A., *Byłem zawsze nieumiarkowanym realistą...*, w: *Rozmowy o filozofii*, red. A. Zieliński – M. Bagiński – J. Wojtysiak, Lublin 1996, 40-60.
- Krąpiec M.A., *Byt a dobro*, w: *Św. Tomasz z Akwinu, Quaestiones disputatae. De bono, de appetitu boni et de voluntate. Dysputy problemowe. O dobru, o pożądaniu dobra i o woli. Przekład – studia – komentarz*, tłum. A. Białek, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2010, 199-212.

- Krapiec M.A., *Byt a piękno*, w: *Spór o piękno. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 15, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – Z. Pańpuch, Lublin 2013, 13-26.
- Krapiec M.A., *Byt a prawda*, w: *Spór o prawdę. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 13, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Gondek, Lublin 2011, 13-23.
- Krapiec M.A., *Byt i istota*, *Dzieła*, t. XI, Lublin 2001.
- Krapiec M.A., *Język i świat realny*, *Dzieła*, t. XIII, Lublin 1995.
- Krapiec M.A., *Metafizyczne rozumienie rzeczywistości*, „Zeszyty Naukowe KUL” 29 (1986) 1, 3-14.
- Krapiec M.A., *Metafizyka – ogólna teoria rzeczywistości*, w: *Wprowadzenie do filozofii*, red. M.A. Krapiec – S. Kamiński – Z.J. Zdybicka – A. Maryniarczyk – P. Jaroszyński, Lublin 2003, 89-228.
- Krapiec M.A., *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, *Dzieła*, t. VII, Lublin 1995.
- Krapiec M.A., *O dobru*, w: *Spór o dobro. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 14, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Gondek, Lublin 2012, 13-32.
- Krapiec M.A., *O rehabilitację analogii bytowej*, „Roczniki Filozoficzne” 5 (1957) z. 4, 103-119.
- Krapiec M.A., *O rozumienie filozofii*, *Dzieła*, t. XIV, Lublin 1991.
- Krapiec M.A., *Poznawać czy myśleć*, *Dzieła*, t. VIII, Lublin 2000.
- Krapiec M.A., *Realizm ludzkiego poznania*, *Dzieła*, t. II, Lublin 1995.
- Krapiec M.A., *Specyfika realistycznej metafizyki*, w: *Metafizyka w filozofii. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 6, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień, Lublin 2004, 17-36.
- Krapiec M.A., *Struktura bytu*, *Dzieła*, t. V, Lublin 2000.
- Krapiec M.A., *Substancja-istota-natura. Ich rozumienie i funkcja w wyjaśnianiu rzeczywistości*, w: *Substancja. Natura. Prawo naturalne. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 8, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Gondek, Lublin 2006, 15-38.
- Krapiec M.A., *Teoria analogii bytu*, *Dzieła*, t. I, Lublin 1993.
- Krapiec M.A., *Transcendentalia i uniwersalia*, „Roczniki Filozoficzne” 7 (1959) z. 1, 5-37.
- Krapiec M.A., *Z teorii i metodologii metafizyki*, *Dzieła*, t. IV, Lublin 1994.
- Markowski M., *Miejsce i rola Mieczysława Krąpca w filozofii*, w: *Polski Arystoteles XX wieku. Wykłady otwarte imienia Ojca Profesora Mieczysława A. Krąpca OP*, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2010, 23-50.
- Maryniarczyk A., *Analogia i jej funkcje w poznaniu metafizycznym*, w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, cz. II, red. S. Janeczek – A. Starościc, Lublin 2017, 147-166.
- Maryniarczyk A., *Bonum sequitur esse rei*, w: *Św. Tomasz z Akwinu, Quaestiones disputatae. De bono, de appetitu boni et de voluntate. Dysputy problemowe. O dobru, o pożądaniu dobra i o woli. Przekład – studia – komentarz*, tłum. A. Białek, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2010, 185-198.
- Maryniarczyk A., *Dlaczego filozofia realistyczna? (Od Arystotelesa do Krąpca i z powrotem)*, w: *Spór o rozumienie filozofii. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 11, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień, Lublin 2009, 27-50.
- Maryniarczyk A., *Koncepcja współczesnej filozofii realistycznej – metafizyki. Od Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu do Mieczysława A. Krąpca*, „Zeszyty Naukowe KUL” 52 (2009) 2, 83-94.

- Maryniarczyk A. – Krąpiec M.A., *Lubelska szkoła filozoficzna*, w: *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, red. A. Maryniarczyk, t. 6, Lublin 2005, 532-550.
- Maryniarczyk A., *Metoda metafizyki realistycznej*, Lublin 2005.
- Maryniarczyk A., *O przyczynach, partycypacji i analogii*. *Zeszyty z metafizyki* 6, Lublin 2005.
- Maryniarczyk A., *Pierwszy polski metafizyk*, w: *Pierwszy polski metafizyk. Wykłady otwarte imienia Ojca Profesora Mieczysława A. Krąpca OP*, red. T. Duma, Lublin 2016, 27-69.
- Maryniarczyk A., *Piękno – zagubione transcendentale?*, w: *Spór o piękno. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 15, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – Z. Pańpuch, Lublin 2013, 63-82.
- Maryniarczyk A., *Podstawy rozumienia i interpretacji separacji metafizycznej*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 24 (1988) 2, 139-160.
- Maryniarczyk A., *Problem prawdy w filozofii realistycznej*, w: *Spór o prawdę. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 13, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Gondek, Lublin 2011, 235-260.
- Maryniarczyk A., *Proces wyodrębnienia przedmiotu metafizyki – separacja*, „*Studia Philosophiae Christianae*” 26 (1990) 2, 55-87.
- Maryniarczyk A., *Przełom w dziejach polskiej filozofii. Koncepcja filozofii metafizycznej Mieczysława A. Krąpca OP*, „*Człowiek w kulturze*” 19 (2007), 73-97.
- Maryniarczyk A., *Racjonalność i celowość świata osób i rzeczy*. *Zeszyty z metafizyki* 4, Lublin 2007.
- Maryniarczyk A., *Realistyczna interpretacja rzeczywistości*. *Zeszyty z metafizyki* 3, Lublin 2005.
- Maryniarczyk A., *Spór o metodę poznania realistycznego. Abstrakcja czy separacja?*, w: *Poznanie bytu czy ustalanie sensów? Zadania współczesnej metafizyki*, red. A. Maryniarczyk – M.J. Gondek, Lublin 1999, 55-85.
- Maryniarczyk A., *System metafizyki. Analiza przedmiotowo-zbornego poznania*, Lublin 1991.
- Maryniarczyk A., *Transcendentalia a poznanie metafizyczne*, w: Św. Tomasz z Akwinu, *Quaestiones disputatae De veritate. Dysputy problemowe. O prawdzie. Przekład – studia – komentarz*, tłum. A. Białek, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2001, 167-183.
- Maryniarczyk A., *Transcendentalia i metafizyczne pierwsze zasady fundamentem racjonalnego poznania świata*, w: *Analogia w filozofii. Zadania współczesnej metafizyki*, t. 7, red. A. Maryniarczyk – K. Stępień – P. Skrzydlewski, Lublin 2005, 43-68.
- Maryniarczyk A., *Pierwsze zasady wyrazem porządku racjonalnego. Interpretacja metafizycznych pierwszych zasad*, w: Św. Tomasz z Akwinu, *Quaestiones disputatae De veritate. Dysputy problemowe. O prawdzie. Przekład – studia – komentarz*, tłum. A. Białek, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2001, 213-225.
- Maryniarczyk A., *Racjonalność i celowość świata osób i rzeczy*. *Zeszyty z metafizyki* 4, Lublin 2007.
- Maryniarczyk A., *Odkrycie wewnętrznej struktury bytów*. *Zeszyty z metafizyki* 5, Lublin 2006.
- Morawiec E. – Mazanka P., *Teoria przyczyny w filozofii klasycznej*, w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, cz. II, red. S. Janeczek – A. Starościc, Lublin 2017, 241-274.

- Pańpuch Z., *Złożenia bytowe*, w: *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, cz. II, red. S. Janeczek – A. Starościc, Lublin 2017, 219-240.
- Podobielski M., *Teoria transcendentaliów w I kwestii De veritate św. Tomasza z Akwinu*, w: *Św. Tomasz z Akwinu, Quaestiones disputatae De veritate. Dysputy problemowe. O prawdzie. Przekład – studia – komentarz*, tłum. A. Białek, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2001, 227-242.
- Stępień K., *O lubelskiej szkole filozoficznej* (z M. A. Krąpcem rozmawia K. Stępień), „Człowiek w kulturze” 19 (2007), 65-71.
- S. Thomae Aquinatis, *Quaestiones disputate De veritate*, w: *Św. Tomasz z Akwinu, Quaestiones disputatae De veritate. Dysputy problemowe. O prawdzie. Przekład – studia – komentarz*, tłum. A. Białek, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2001, 15-113.
- Szymaniak A., *Bibliografia prac Mieczysława A. Krąpca OP oraz opracowania dotyczące jego osoby, poglądów i twórczości*, „Człowiek w kulturze” 19 (2007), 11-64.
- Zdybicka Z. J., *Filozof wierny prawdzie o rzeczywistości*, w: *Wierność rzeczywistości. Księga Pamiątkowa z okazji jubileuszu 50-lecia pracy naukowej na KUL O. prof. Mieczysława A. Krąpca*, red. Z.J. Zdybicka – A. Maryniarczyk – P. Jaro-szyński i inni, Lublin 2001, 5-16.